

1. Toisen kirkko on toisen metsäpalsta

“Nyt metsä kirkkoni olla saa / voi täällä palvella Jumalaa / mun urkuni kauniit, soikaa!” Immi Hellénin runo *Paimenpoika* vuodelta 1930 kuvaa puhujan taivalta metsäpoluilla lehmiä paimentamassa. On sunnuntaiamu, joten kaikki muut ovat kirkossa jumalanpalveluksessa. Runon paimenpoika kuitenkin kokee palvelevansa Jumalaa metsässä käyskennellessään ihan samalla tavalla kuin kirkonpenkeillä rukoilijat. Tänäkin päivänä kuulee toisinaan väitettävän metsän olevan suomalaisen kirkko. On kuitenkin kyseenalaista, onko väite edelleen perusteltavissa, jos ottaa samaan aikaan huomioon sekä sen mittakaavan, jolla suomalaisia metsiä hakataan taloudellisten voittojen nimissä, että kirkon luonteen temppeleinä, jonka edustamia pyhiä asioita kunnioitetaan ehdoitta ja epäitsekäistä syistä. Toisaalta jo lyhyt tarkastelu osoittaa väitteellä olevan runsaasti historiallisia perusteluita.

Paljon puhutun suomalaisten ainutlaatuisen luontosuhteen perusta on luotu vuosituhansien saatossa. Ennen kristinuskon saapumista Suomeen täällä harjoitettiin muinaisuskoksi kutsuttua uskontoperinteiden kirjoa. Suomalaisten elinympäristö ja sen kautta elinkeinot, sääilmiöt ja luontosuhde vaikuttivat elimellisesti lähes kaikkiin muinaisuskon keskeisimpiin uskomuksiin. Alkuperäiskansojen uskontoja, kuten suomalaisten muinaisuskoa, kutsutaan toisinaan myös luonnonuskonnoiksi, mikä edelleen osoittaa elämän olleen riippuvainen luonnosta. Esimerkiksi Suomessa karhu oli niin merkittävä riistaeläin, että sen palvomiseen keskittynyt karhukultti muodostui olennaiseksi osaksi muinaisuskoa.

Ajatus luonnon pyhydestä näkyy erityisesti muinaisuskon uskomuksissa pyhistä paikoista. Pyhinä paikkoina pidettiin paikkoja, joihin ajateltiin liittyvän jotain tuonpuoleista voimaa. Usein pyhiksi paikoiksi valikoitui vaikuttavia luonnonkohteita, kuten vuoria, oudonmuotoisia kiviä tai suuria puita. Esimerkiksi silmiinpistävän mallinen Ukonsaari Inarissa on edelleen saamelaisille pyhä paikka. Suomessa tunnettiin myös uhrilehdot eli hiidet, pyhät metsät, joihin yhteisö kokoontui uhraamaan ja suorittamaan rituaaleja esimerkiksi karhunpalvontaan liittyen. Hiidet ovat konkreettinen esimerkki tilanteesta, jossa metsä todellakin oli suomalaisen kirkko. Kun kristinusko lopulta toisen vuosituhannen alussa vakiintui hallitsevaksi uskonnoksi, rakennettiin kirkot usein muinaisuskon vanhoille palvontapaikoille, kuten uhrilehtojen läheisyyteen. Sen tavoitteena oli hävittää pakanalliset taipumukset kansan keskuudesta, mutta kansanusko eli silti salassa harjoitettuna kristinuskon rinnalla.

Kristinuskon ja muinaisuskon luontosuhteet eroavat toisistaan ratkaisevalla tavalla.

Eleonoora Riihisen kirjoittaman Rauhan tervehdys -verkkomedian artikkelissa *Kun luonto on pyhä, sitä ei tuhoa* (7/2017) haastateltu teologi Pauliina Kainulainen toteaa, että kristinuskosta on tullut liian ihmiskeskeinen uskonto. Kristinuskon suhde luontoon perustuu pitkälti luomiskertomukseen, jossa Jumala loi ihmisen omaksi kuvakseen ja sanoi: “-- hallitkoon hän meren kaloja, taivaan lintuja, karjaeläimiä, maata ja kaikkia pikkueläimiä, joita maan päällä liikkuu.” Jumala antaa ihmiselle tehtäväksi viljellä ja varjella maata, mutta Kainulaisen mukaan ympäristötuhojen valossa on huomattavissa käskyn varjella jääneen taka-alalle.

Antaessaan kehotuksen hallita luontoa Jumala ei tarkoittanut luonnon valjastamista ihmisen omien hyötyjen edistämiseksi vaan luovutti ihmiselle eräänlaiset tilanhoitajan avaimet. Siinä

missä muinaisuskossa pidättäytyttiin kohtuudessa luonnonvarojen hyödyntämisessä ja kiitettiin luontoa sen antimista, on kristinuskon ihminen teollisen vallankumouksen jälkeisessä yhteiskunnassa ymmärtänyt luomakunnan kruununa olevansa oikeutettu tehokkuusajattelun nimissä luonnonresurssien suunnitelmalliseen hyväksikäyttöön. Kapitalistinen hyödyn maksimointi on lävistänyt myös luontosuhteen, jolloin ympäristöllä nähdään olevan ensisijaisesti välinearvoa ja luonnonvaroista on tullut markkinahyödykkeitä muiden joukossa. Eleonoora Riihinen kirjoittaa artikkelissaan: "Voiton maksimointiin pohjautuvat arvot ovat monelta osin pahassa ristiriidassa kristillisten arvojen kanssa." Metsää on vaikea pitää kirkkona, jos siellä kulkiessa pystyy hartauden sijasta pohtimaan vain kirkon seinien kaatamisen taloudellista kannattavuutta.

Muinaisuskosta ponnistavan kohtuullisuuteen perustuvan luontosuhteen polaariseksi vastakohtaksi voi luonnehtia ekstraktivismia, talousmallia, joka Suomessa tarkoittaa erityisesti metsäteollisuuden perusedellytystä: luonnonvarojen massamittaista hyväksikäyttöä esimerkiksi avohakkuiden muodossa. Samalla tavalla kuin muinaisille suomalaisille metsä turvasi toimeentulon tuottamalla raaka-aineita ravinnoksi, rakennustarvikkeiksi ja lääkeaineiksi, nykyäänkin metsäteollisuus työllistää suoraan ja välillisesti arviolta 100 000 ihmistä. Metsäteollisuuden tärkeyttä Suomen taloudelle ja hyvinvointivaltion rakentamiselle on vaikea kiistää, mutta tuoreimmat, metsien hiilinielujen supistumisen osoittavat tilastot asettavat suurten metsäyhtiöiden vuosikymmeniä kestäneen avohakkuulobbauksen kyseenalaiseen valoon.

Ekstraktivismi, alkuperäiskansojen oikeudet, pyhät paikat ja politiikka kietoutuvat monimutkaisella tavalla yhteen. Niin Suomessa kuin muuallakin maailmassa viimeiset jäljellä olevat hyödyntämättömät raaka-aine-esiintymät sijaitsevat alkuperäiskansojen hallinnassa

olevilla alueilla. Esimerkiksi Suomessa Saamenmaalla on mineraalivarantoja, joista kaivosteollisuus olisi kiinnostunut. Alkuperäiskansojen alueilla kuitenkin sijaitsee paljon kansoille pyhiä paikkoja, mikä on osasyy sille, miksi he useimmiten vastustavat maankäyttöhankkeita. Näkyvimmin Suomen politiikassa ekstraktivistista taloutta ajaa keskusta, joka muun muassa vastustaa saamelaiskärjälakia siitä syystä, että lakiuudistus todennäköisesti hankaloittaisi uusien alueelle kaavailtujen kaivosprojektien etenemistä. Myös luonnonsuojelulain kohdalla keskusta ajaa ekstraktivistista politiikkaa, koska alkuperäinen lakiuudistus uhanalaisia luontotyyppisiä suojelevine pykälineen olisi heidän mukaansa rajoittanut liikaa päätöksentekoa maankäyttöhankkeista.

Keskustan kanta puhuttelee niitä, joita se eniten koskettaa. Suomen Kuvalehdessä julkaistussa artikkelissa *Suojelun suosio kasvaa* (SK 11.3.2021) todetaan Suomessa olevan yli 600 000 metsänomistajaa. Petri Pöntisen kirjoittamassa artikkelissa mainitaan, että metsänomistajista viidennes arvostaa metsässä eniten puun myyntituloja.

Metsänomistajuus muuttaa usein ihmisen metsäsuhdetta välineellisempään suuntaan, eikä artikkelissa haastateltu tutkija Heimo Karppinen usko, että metsänomistajien arvot vihertyvät yhtä paljon kuin koko kansan. Vaikka metsänomistajien suojelumuonteisuus on lisääntynyt aikojen saatossa, siihen on vaikuttanut erityisesti hallituksen Metso-ohjelman takaama rahallinen korvaus metsän suojelusta, eivätkä niinkään esimerkiksi hengelliset arvot.

SK:n artikkelissa haastateltu väitöskirjatutkija Tuulikki Halla muistuttaa: "Metsäsuhde on kuitenkin pohjimmiltaan kiintymyssuhde, tunneside." SK:n kyselyssä selvä enemmistö oli nimennyt metsien virkistyskäytön ja suojelun itselleen tärkeimpien kolmen arvon joukkoon. Kun väitetään metsän olevan suomalaisen kirkko, useimmiten tarkoitetaan sitä stressin

lieventymisen, esteettisen elämyksen ja ajan pysähtymisen aikaansaamaa päihdyttävää tunnecocktailia, joka saa suomalaiset suuntaamaan metsäpoluille kerta toisensa jälkeen. Suomalaiselle hengellisyydelle ominaista onkin se, että monet suomalaiset saavat uskonnollisia kokemuksia metsässä liikkeessään, mitä perinteiset kirkkorakennukset maallistumiskehityksen myötä yhä harvemmalle enää tarjoavat.

“Mun kirkkoni katto on korkeella, / ja ystävä yksi on seurana, / joka muistavi paimenpoikaa”, Immi Hellénin runon viimeinen säkeistö jatkuu. Runon paimenpoika on kulkenut samoja polkuja jo monet kerrat ja luottaa voivansa palata metsään, kirkkoonsa. Nykyään tulevaisuus on kuitenkin aiempaa huomattavasti vaikeammin ennustettavissa. Kun tänään lähtee etsimään vastauksia henkilökohtaisiin hengellisiin puutostiloihin metsäluonnosta, ei ole varmuutta siitä, etteikö kyseinen metsäpalsta olisi huomenna hakkautettu maan tasalle metsän omistajan tahdosta. Ei voi taata sitäkään, onko kymmenen vuoden kuluttua alueella jäljellä viimeisiäkään uhanalaisia eliölajeja. Luonnonsuojelulain kaltaiset velvoittavat raamit ovat välttämättömiä, kun tavoitteena on pysäyttää luontokato ja kuudes sukupuuttoaalto. Muutosta tulee tapahtua myös asenteiden tasolla, kenties hengellisyyttä painottavampaan suuntaan. Teologi Kainulainen kiteyttää Rauhan Tervehdyn artikkelissa: “Luonnon pyhyyden ajatus on voimakkain muutoksen pohja maailmassa, jossa länsimainen menestymisen ja vaurastumisen idea on hirveän houkutteleva.”